

ECONOMIA SOCIALĂ ȘI ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ, UN RĂSPUNS CONJUGAT LA PROVOCĂRILE SOCIETĂȚII MODERNE

Aura-Mihaela Alexandrescu^[1]

Rezumat

Articolul abordează problematica îmbătrânirii populației, un fenomen demografic tot mai accentuat în ultimele decenii în lumea modernă, inclusiv în România, din perspectiva încercărilor de a găsi soluții pentru minimizarea efectelor sale negative asupra vieții sociale.

Aceste soluții se definesc, conceptual, prin sintagma *îmbătrânirii active* și se integrează, operațional, în sistemul *economiei sociale*, asupra cărora este concentrată cea mai mare parte a expunerii care include și puncte de vedere ale unor autorități științifice recunoscute. Criza economică mondială și disponibilizările masive au impus evaluarea eficienței măsurilor active de promovare a inserției profesionale a persoanelor vârstnice. Este amintită decizia conducerii Uniunii Europene de a declara anul 2012 drept „Anul european al îmbătrânirii active și al solidarității între generații”.

A crescut interesul pentru economia socială, datorat „atât recunoașterii limitelor sectoarelor tradiționale public și privat în a răspunde provocărilor actuale de pe piața muncii, cât și calității și cantității serviciilor de interes colectiv” (Parlamentul European, *Raport privind economia socială*, 2009, p.15). În acest context înțelegerea și valorificarea potențialului economiei sociale sunt esențiale, aceasta părând să reprezinte una dintre soluțiile cele mai des evocate.

Articolul include evoluțiile fenomenului îmbătrânirii, implicațiile sale sociale, precum și diferite inițiative la nivel european și mondial care, prin rezultatele lor, susțin concluzia că dezvoltarea economiei sociale reprezintă, într-adevăr, una dintre principalele căi, încă insuficient exploatată, de a răspunde provocării îmbătrânirii, dând consistență conceptului de *îmbătrânire activă*.

Cuvinte cheie: *îmbătrânire activă, îmbătrânire demografică, economie socială, solidaritate socială, participare socială*

^[1] Expert economie socială, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, proiectul *Modelul Economiei sociale în România*, e-mail : aura.alexandrescu@yahoo.com

Anul 2012 a fost declarat de către Consiliul Uniunii Europene și de Parlamentul European drept „Anul european al îmbătrânirii active și al solidarității între generații”, propunându-și consolidarea unei mentalități sănătoase de implicare activă a vârstnicilor în viață și dezvoltarea socială și economică a unei națiuni, fără a fi discriminați în niciun fel. Și aceasta nu întâmplător, ci generat de faptul că, în ultimele decenii, majoritatea țărilor europene s-au confruntat cu un fenomen demografic îngrijorător, având ca principale caracteristici reducerea natalității și îmbătrânirea populației. Cu o cauzalitate diferită de la țară la țară, în funcție de condițiile economico-sociale concrete, acest fenomen îngrijorător, în special prin consecințele sale pe termen mediu și lung, a fost abordat cu deosebită seriozitate de autoritățile naționale din cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene, care, pe baza unor complexe analize multidisciplinare, și-au elaborat propriile politici sociale în domeniul populației. Prezentării acestei realități și a posibilelor soluții care au fost puse în practică pentru rezolvarea provocărilor actuale, îi este consacrat articolul de față. Evident, nu de o manieră exhaustivă, ceea ce, obiectiv vorbind, nici n-ar fi cu putință, chiar pentru o cercetare mai largă, ci apelând la o succesiune de exemple, cu caracter selectiv, dar suficient de diverse pentru a putea da o imagine cât mai corectă asupra complexității și a potențialului de reușită în soluționarea întregii problematice.

Am considerat oportun acest mod de abordare pentru a oferi publicului căruia îi este destinat acest material posibilitatea de a-și forma o imagine cât mai completă asupra fenomenului îmbătrânirii populației și a căilor de a minimiza efectele sale, mizând pe pârgurile economiei sociale adică, acel tip de economie în care factorul de utilitate pentru o anumită comunitate prevalează asupra ideii de maximizare a profitului.

Bătrânețea este o șansă la fel de mare ca și tinerețea (Henry W. Longfellow, 1875, st.24). Îmbătrânirea nu este o boală. Este un proces biologic care, la nivel individual, este ireversibil. La nivelul unei societăți însă se poate vorbi de un proces care poate fi stopat sau încetinit

(unii specialiști sunt de părere că numai încetinit). Dar toate acestea nu se pot realiza decât printr-o nouă abordare, prin programe pe termen lung. Trebuie să se conștientizeze faptul că acest fenomen a devenit o realitate în majoritatea țărilor europene și necesită măsuri specifice.

Fenomenul globalizării ce caracterizează tot mai pregnant economia mondială a ultimului secol, cu implicații asupra întregii vieți a planetei, a determinat accentuarea unor dezechilibre profunde pe plan social și demografic. Între acestea, în prim plan în opinia cvasi-unanimă a analiștilor, fie aceștia demografi, economiști sau sociologi, sunt pe de o parte, adâncirea polarizării societății, între bogați și săraci și pe de altă parte, îmbătrânirea demografică tot mai pronunțată, mai ales în țările dezvoltate.

Încercările de a răspunde acestor două veritabile provocări sociale, amândouă cu rădăcini și efecte economice incontestabile, s-au făcut prezente încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea, în Europa, America de Nord și Japonia, adică acolo unde fenomenele amintite și-au făcut apariția. Prima țintă a fost, în mod natural, găsirea unei soluții problemei sărăciei, tot mai extinsă la pături din ce în ce mai numeroase ale populației, evident fiindcă aceasta nu poate fi rezolvată în mod spontan prin mecanismul economic al statelor și, cu atât mai puțin, prin activități de caritate.

Economia socială, ca parte a sistemului economic și productiv ce permite depășirea barierelor care blochează pătrunderea și permanentizarea pe piața muncii, în special a persoanelor cu au dificultăți în inserția pe piața muncii și mai puțin adaptate pentru piața tradițională, operează, în general, în sectoare marginale, cu valoare adăugată scăzută, cu rentabilitate redusă și cu instabilitate ridicată, oferind astfel oportunitatea de integrare a subiecților dezavantajați doar în sectoare care presupun o calificare minimală. În *Raportul de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată* (MMFPS, 2010), economia sociala este definită ca: „setul de întreprinderi private organizate formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, create pentru a întâmpina nevoile membrilor prin

intermediul pieței, prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurări și finanțare, în care procesul decizional și orice distribuire a profiturilor sau a excedentelor între membri nu este direct legată de aportul de capital sau de cotizațiile plătite de membri, fiecare dintre aceștia dispunând de un vot”.

Economia socială include și organizațiile private organizate formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru gospodării și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează.

În aceste condiții, obiectivul prezenței în scenariile internaționale a economiei sociale este, astăzi, ca întreprinderea socială să se insereze în sectoare de piață inovative și cu ridicată posibilitate de dezvoltare, cu scopul de a răspunde mereu mai bine exigențelor de sustenabilitate și de creștere a propriei calități.

În acest context, îmbătrânirea activă poate fi abordată în mod firesc ca o componentă potențială a economiei sociale, în condițiile în care bătrânii reprezintă una dintre cele mai numeroase și mai expuse la riscuri dintre categoriile de populații defavorizate. Reintegrarea lor într-un sistem care să valorifice potențialul de care dispun devine, firesc, o prioritate pentru politicile naționale, pe de o parte pentru că în felul acesta se asigură un plus de profit la nivelul întregii economii, pe de altă parte pentru că, implicit, se diminuează efortul financiar pentru asistarea lor. De altfel, chiar și în mediile antreprenoriale tradiționale, condițiile efective de pe piața muncii, cu reducerea tot mai pronunțată a contingentelor de tineri, au determinat atragerea unui număr mereu mai mare de vârstnici, inclusiv dintre pensionari.

Sondajul Eurobarometru al Comisiei Europene, lansat pentru a marca începutul Anului european al îmbătrânirii active și al solidarității dintre generații, 2012, arată că percepția noțiunilor de tânăr și bătrân au suferit mutații considerabile în ultimele decenii și sunt foarte diferite de la o țară la alta. Astfel în Malta, Portugalia și Suedia, persoanele sub 37 de ani sunt considerate tinere, în timp ce în Cipru și Grecia persoanele

sunt considerate tinere până la 50 de ani. Cât privește bătrânețea, ea începe, în mod convențional, la 65 de ani pentru femei și 63 pentru bărbați, fără ca aceasta să însemne încetarea vieții active, împinsă undeva la limita a 80 de ani.

Subliniem faptul că incluziunea socială a subiecților defavorizați, printr-o antrenare activă a acestora într-un sistem productiv, de prestare a unei activități utile societății, care să-i elibereze de complexul de a trăi pe seama asistenței oferite de stat sau din „mila publică”, se sprijină pe identificarea unor modele de succes.

Un asemenea model se poate dovedi „câștigător” în măsura în care întreprinderea socială este activă într-un domeniu care nu este în afara dezvoltării economice și etico-sociale a țării, așadar este posibil doar în baza unui pact pe care și-l asumă deopotrivă forțele politice, autoritățile instituționale, mediile economice și de afaceri ale țării.

Într-un studiu al italianului Carlo Donolo (2011), reputatul profesor de sociologie la Facultatea de Științe Statistice a Universității La Sapienza din Roma, interpretând fenomenul întreprinderii sociale, lansa o denumire originală extrem de sugestivă prin sintagma de întreprindere „virtuoasă”. Ea nu se deosebește de întreprinderea capitalistă în sens clasic prin caracterul non-profit al activităților sale (pentru că orice acțiune umană organizată aduce un plus ecosistemului social) ci prin maniera în care acest “plus”, pe care, în alt context, l-am putea numi profit, este utilizat. Cuvântul cheie pentru a defini întreprinderea socială devine termenul de “responsabilitate” și el diferențiază în mod net această categorie de întreprinderi de întreprinderile cu obiectiv exclusiv lucrativ. Și această observație este valabilă și în contextul actualelor schimbări demografice care constituie adevărate provocări pentru societatea și economia Europei, ținând seama și de mutațiile intervenite în planul relaționării și comunicării interumane.

Tehnologiile informației și comunicațiilor pot juca un rol semnificativ în abordarea acestor provocări. Într-o comunicare a Comisiei Europene din iunie 2007, intitulată „A îmbătrâni frumos în societatea informațională” (Com(2007) 332 Final), se arată că există un potențial

semnificativ care susține dezvoltarea acestui sector important. Astfel, se menționează că europenii cu vârste peste 65 de ani dețin bunuri și venituri de peste 3000 de miliarde de euro. Piața aplicațiilor pentru case inteligente (asistența acordată persoanelor în vârstă pentru independență la cumpărături, îmbrăcare și deplasare) se va tripla între 2005 și 2020, ajungând de la 13 milioane la 37 de milioane de persoane.

Proiectele europene de cercetare au dezvoltat tehnologii pentru ghidare rutieră personalizată, pentru monitorizare și consiliere în îngrijirea la domiciliu și la distanță, pentru sisteme inteligente de alarmă și interfețe naturale. Ele pot ajuta persoanele mai în vârstă să obțină o îmbunătățire a calității vieții, să rămână sănătoase și să trăiască independent pentru mai mult timp. Cererea de servicii de sănătate și sociale va crește pe măsură ce numărul persoanelor foarte bătrâne și vulnerabile se va mări (grupul persoanelor cu vârsta peste 80 de ani aproape că se va dubla până în anul 2050), în timp ce viabilitatea financiară a acestor servicii reprezintă deja o preocupare majoră. Tehnologiile informației și comunicațiilor permit administrarea și furnizarea de servicii de sănătate și sociale într-un mod mult mai eficient și oferă mai multe oportunități pentru îngrijire comunitară și autoîngrijire, precum și pentru inovare în materie de servicii. Astfel, apar avantaje importante pentru economie și societate în general.

Cu toate că populația în vârstă are o putere de cumpărare mare, iar îmbătrânirea devine un fenomen global, piața tehnologiei moderne pentru a îmbătrâni frumos în societatea informațională se află încă într-o fază incipientă și nu asigură încă întreaga disponibilitate și o adoptare a soluțiilor necesare. Motivele includ gradul redus de cunoaștere a oportunităților și a nevoilor utilizatorilor, precum și insuficienta împărtășire a experiențelor, fragmentarea sistemelor de rambursare și de certificare, lipsa de interoperabilitate și costurile ridicate de dezvoltare și validare.

În aceste condiții, Comisia Europeană a lansat un plan ambițios de acțiune. Și aceasta pentru că, un vechi adagiu spune că „nimeni nu întinerește”, iar în anii ce vin UE va trebui să facă față acestei probleme.

Vârsta medie în UE este în prezent de 39 de ani, dar până în 2050 ar putea ajunge la 49 de ani, ceea ce va însemna mai mulți pensionari și mai puține brațe de muncă. Planul de acțiune nu are ca obiective doar îmbunătățirea calității vieții persoanelor în vârstă prin realizarea de economii importante pentru serviciile de sănătate și sociale, ci și acordarea sprijinului necesar pentru crearea unei puternice baze industriale europene pentru tehnologia informațională și de comunicație de vârf și pentru fenomenul îmbătrânirii. Planul de acțiune reprezintă un prim răspuns al Comisiei Europene la Declarația ministerială de la Riga din 2006 privind e-includerea și sprijină politica europeană în domeniul creșterii economice și al competitivității din agenda de la Lisabona revizuită, al schimbării demografice, al ocupării forței de muncă, al sănătății și al egalității de șanse.

Acest plan coordonează eforturile existente, adăugând alte câteva acțiuni menite să integreze, să completeze și să consolideze activitatea existentă. Sunt abordate trei domenii ale nevoilor utilizatorilor: a îmbătrâni frumos *la locul de muncă* sau „prelungirea activității profesionale”, *în comunitate și acasă*.

Prin dezvoltarea de proiecte sociale destinate unei îmbătrâniri active, toată lumea ar avea de câștigat, atât cetățenii, cât și companiile și autoritățile. Astfel, pe de o parte, o mai bună calitate a vieții și o sănătate mai bună printr-o viață independentă mai lungă, prelungirea vieții profesionale, le asigură muncitorilor în vârstă posibilitatea să își actualizeze periodic competențele și o mai mare implicare socială. Pe de altă parte, o piață mai mare și oportunități de piață sporite în cadrul pieței interne pentru tehnologia de vârf și vârstnici, o forță de muncă mai calificată și mai productivă și o poziție mai puternică pe piețele în curs dezvoltare din întreaga lume, ar aduce avantaje semnificative companiilor. Acestea ar avea ca rezultat direct reduceri de costuri, o eficiență ridicată și în general o calitate mai bună a sistemelor de sănătate și sociale.

Pare o aserțiune ușor hazardată, dar ea se susține atât cu argumente statistice, exemplele de persoane aflate în plin angajament profesional la vârste considerate cândva “prohibitive” fiind numeroase.

Interesant este că asemenea exemple vin nu doar din zona profesiunilor liberale (medici, cadre universitare, cercetători, avocați, scriitori, jurnaliști etc) dar și din medii care presupun un efort fizic consistent.

De referință este cazul cunoscutului constructor german de automobile BMW care a deschis o fabrică, cea de la Dingolfing, din sudul Germaniei, numai cu foști pensionari reangajați. O experiență similară, ce e drept la altă dimensiune, oferă în acest domeniu și România, prin amintita reluare a producției de rulmenți de către compania URB – Universal Rulment Bearings SRL Brașov prin înființarea unei fabrici în care să funcționeze angajați pensionari proveniți din această industrie.

Ca să nu mai spunem, intrând în zona ușor insolită, că cel mai vârstnic angajat din lume, oficial recunoscut, este un britanic de 102 ani care continuă să profeseze ca spălător de mașini.

Acestea sunt modele privind îmbătrânirea activă și valorificarea potențialului creativ al vârstnicilor, ca formatori pentru generațiile tinere, dar și ca forță de muncă efectivă.

Și experiența țărilor care au avut inițiative în direcția dezvoltării economiei sociale poate constitui o bună sursă de inspirație, atât pentru definirea unui cadru de reglementare coerent, transparent și ușor de interpretat și de aplicat în România, cât și pentru plierea la acest cadru a diferitelor forme de economie socială care au germinat până acum în țara noastră.

Rămâne de găsit voința politică necesară pentru punerea în funcțiune a unui asemenea sistem și a-i asigura sustenabilitatea în condiții de competitivitate, în conformitate cu cerințele generale ale economiei de piață.

Banca Mondială a avertizat că sunt state din Europa, în general, și din cea din Est – în special, statele din Europa de Est și din fosta Uniune Sovietică – a căror populație se află în proces rapid de îmbătrânire, și,

prin aceasta, își amenință propriul succes economic dacă guvernele nu vor aplica reforme pentru creșterea bunăstării populației.

Conform raportului “De la Roșu la gri” a Băncii Mondiale, Europa de Est va deveni, până în 2025, una dintre zonele cu cei mai mulți bătrâni din lume. În condițiile unei rate scăzute a natalității, a unei speranțe de viață la naștere în creștere și a economiilor fragile postcomuniste, cheltuielile cu sănătatea, pensiile și îngrijirea celor vârstnici vor crește simțitor. Și toate aceasta pe fondul unor probleme economice de durată.

În ultimii ani, schimbările demografice, și, în mod special, scăderea semnificativă a fertilității, au avut implicații și consecințe deosebit de importante pe plan economic și social. Menținerea de durată a fertilității, la un nivel deosebit de scăzut în majoritatea țărilor membre ale UE, este cel mai important factor al îmbătrânirii demografice, determinând consecințe importante pentru politicile sociale, în special pentru piața muncii și sistemele de pensii, sănătate și învățământ.

Pe lângă declinul demografic, schimbările vizează structura pe grupe de vârstă a populației. Este vorba, în primul rând, de creșterea populației în vârstă de 65 ani și peste. Acesta este un fenomen prezent în toate principalele regiuni europene, atât în valori absolute cât și procentuale. În ultimii 50 de ani, populația vârstnică (65+) s-a dublat, ajungând de la 46 la 112 milioane, iar ponderea sa în populația totală a ajuns de la 8%, în 1950 la 14%, în 2000 (DOC 10182, p. 11). Europa are populația cea mai în vârstă din lume. Persistă diferențe între diversele țări europene, în special între Europa occidentală și Europa orientală, unde speranța de viață a stagnat sau chiar a regresat. În 2001, Italia era țara cu cel mai mare procentaj al persoanelor vârstnice (18%), iar procentajul cel mai scăzut se afla în Irlanda (11%). O longevitate accentuată și, îndeosebi, o rată a fertilității foarte scăzută, în cursul ultimelor două-trei decenii, în Italia, Grecia, Spania, au condus la o creștere rapidă a numărului și proporției persoanelor vârstnice. În cea mai mare parte a cazurilor, procesul de îmbătrânire se va accelera începând din 2010, și în special, în perioada 2010–2015. Valul de îmbătrânire considerabilă se va produce după 2010, pentru că atunci marile cohorte ale baby-

boom-urilor de după război (1950 și 1960) și cohortele mai puțin numeroase care le succed vor atinge vârsta de pensionare și vârsta vieții active (DOC 10182, p. 12)

Abordând provocările demografiei europene, Comisia Europeană, analizând cauzele îmbătrânirii demografice a arătat că Uniunea nu mai are un "motor demografic". De aceea trebuie găsite noi punți de legătură între diferitele faze ale vieții, în condițiile în care un număr tot mai mare de „tineri pensionari” doresc să participe la viața socială și economică, în timp ce tinerii implicați în procesul muncii doresc să petreacă mai mult timp alături de familie și copiii lor. Pe de altă parte, pregătirea profesională reclamă o perioadă tot mai îndelungată de studii. Aceste schimbări afectează frontierele și legăturile între activitate și inactivitate.

Ne putem aștepta ca problemele puse de îmbătrânirea populației să se accentueze considerabil, prin combinarea a doi factori de îmbătrânire: prelungirea duratei de viață și diminuarea numărului de tineri, ca urmare a unei rate de fertilitate inferioare celei de înlocuire. Astfel, progresiv, numărul populației în vârstă de muncă se va reduce, creându-se dezechilibre pe piața muncii. Creșterea tranșei de vârstă 50-64 de ani pune problema îmbătrânirii persoanelor încă în activitate, a politicilor de ocupare și a reformei pensionării. Fenomenul de îmbătrânire a populației active va modifica talia și structura acestei populații și va duce la mărirea dezechilibrelor între grupurile de vârstă activă. Tendințele demografice și cele de pe piața muncii vor reclama o politică de încurajare a celor mai în vârstă să rămână în activitate, dar aceasta nu va da rezultate, dacă lucrătorii nu au calificările corespunzătoare exigențelor întreprinzătorilor. Îmbătrânirea populației active necesită noi abordări privind raportul între vârstă, pe de o parte, și productivitate, organizarea muncii, stimularea motivației, prezervarea stării de sănătate, reducerea stresului și a riscului de boli profesionale, pe de altă parte.

România nu face excepție de la evoluțiile înregistrate în plan european: ultimele decenii au fost marcate printr-o scădere continuă și sem-

nificativă a populației României, determinată de deteriorarea structurilor celor trei componente ale dinamicii populației – natalitatea, mortalitatea și migrația externă.

România se înscrie în acest tablou general confruntându-se cu schimbări demografice care au implicații pe termen mediu și lung, implicații care nu ar trebui ignorate sau bagatelizate.

Diferiții factori, precum creșterea speranței de viață, scăderea de lungă durată a natalității și migrația externă semnificativă au început să schimbe media de vârstă a populației și au dus la apariția unor noi probleme complexe care trebuie abordate într-un context mai larg.

Aceste schimbări demografice generează niște schimbări profunde și în structura socială, cu implicații importante la nivelul bugetelor de stat, a sistemului de pensii și a politicilor publice. Îmbătrânirea populației atrage, inevitabil, și îmbătrânirea forței de muncă, ceea ce presupune o adaptare a economiei, a pieței muncii și a condițiilor de la locul de muncă la aceste schimbări.

Desfășurat sub deviza „Fiecare are rolul sau!”, Anul european al îmbătrânirii active și al solidarității între generații marchează aniversarea a 10 ani de când a fost adoptat Planul Internațional de Acțiune Împotriva Îmbătrânirii, semnat în aprilie, 2002, de către toate statele membre ale Uniunii Europene. Prin acest plan, statele semnatare s-au angajat să promoveze și să susțină îmbătrânirea activă, prin includerea în politicile sociale și în programele economice naționale a nevoilor și drepturilor vârstnicilor și prin promovarea unei societăți pentru toate vârstele.

Organizația Mondială a Sănătății a definit *îmbătrânirea activă* ca reprezentând: "procesul de optimizare a oportunităților de menținere a sănătății, de participare și securitate personală, cu scopul de a îmbunătăți calitatea vieții în cursul procesului de îmbătrânire. Îmbătrânirea activă le permite persoanelor să-și atingă potențialul de bunăstare fizică, socială și mentală pe tot parcursul vieții și să participe în cadrul societății, în același timp oferindu-li-se protecție, securitate și îngrijire adecvate atunci când au nevoie." (Madrid, 2002)

În ultimii ani această noțiune a devenit tot mai uzuală. Și aceasta pentru că implicațiile sunt unele dintre cele mai serioase, care conduc treptat la o restructurare profundă a societății.

Vârșnicii rămân o categorie de grupuri vulnerabile insuficient acoperită de proiectele care se derulează în domeniul social, iar serviciile de asistență a persoanelor vârstnice sunt la momentul de față foarte fragmentate.

Pentru a marca începutul Anului european al îmbătrânirii active și al solidarității dintre generații, 2012, Comisia a prezentat un nou sondaj *Eurobarometru* care arată că 71 % dintre europeni sunt conștienți că populația Europei este în curs de îmbătrânire, dar numai 42 % sunt îngrijorați de această evoluție. Acest rezultat contrastează puternic cu percepțiile responsabililor politici, care privesc îmbătrânirea populației drept o problemă majoră. Pentru cei mai mulți dintre cetățeni, persoanele cu vârsta de 55 de ani sau mai mult joacă un rol major în domeniul cheie ale societății. Peste 60 % cred că ar trebui să li se permită să continue să lucreze după vârsta de pensionare și o treime afirmă că le-ar plăcea să lucreze mai mult. În mod surprinzător, persoanele aproape de vârsta de pensionare sunt mai susceptibile să împărtășească această opinie decât tânăra generație.

László Andor, comisar pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și incluziune, a declarat cu prilejul prezentării sondajului: „Sondajul Eurobarometru arată că oamenii sunt gata să rămână activi pe măsură ce înaintează în vârstă. Sunt convins că Anul european va acționa ca un catalizator pentru a mobiliza cetățenii, părțile interesate și factorii de decizie să acționeze pentru promovarea îmbătrânirii active și pentru abordarea în mod pozitiv a problemelor îmbătrânirii.” (Brussels, 13 ianuarie, 2012)

Anul european al îmbătrânirii active și solidarității între generații, 2012 urmărește să sensibilizeze opinia publică în privința contribuției persoanelor în vârstă în societate și să promoveze măsuri care să creeze oportunități mai bune pentru ca persoanele în vârstă să rămână active. Discriminarea pe baza vârstei este o realitate care afectează milioane de

vârșnici activi care doresc să lucreze până la vârste înaintate. O legislație corectă poate elimina efectele discriminării pe baza vârstei. Conform Comisiei Europene, "Anul European 2012" cuprinde trei dimensiuni ale îmbătrânirii active: îmbătrânirea activă pe piața muncii, participarea în societate și viața independentă.

În ciuda diferențelor de intensitate și de ritm care vor persista între diferitele țări, toate societățile europene au sau vor avea de făcut față, în principal, aceluiași tendințe, în materie de declin și de îmbătrânire demografică.

Schimbările demografice pun în discuție instituțiile și strategiile politice care au fost puse în funcțiune într-o perioadă când perspectivele demografice erau sensibil diferite. Ele au influențe și asupra vieții cotidiene a cetățenilor, a raportului între generații, a modului de viață. În 1999, Comisia Europeană a organizat un colocviu european „O societate pentru toate vârștele”, cu scopul explorării în profunzime a problemelor economice, sociale și politice pe care le ridică evoluțiile demografice, în Europa. Cu această ocazie s-a evidențiat faptul că evoluțiile demografice vor face ca toate statele membre să fie confruntate cu un număr important de probleme: costul pensiilor, strategiile în domeniul educației și formării, locuire, transport, îngrijiri medicale, infrastructuri publice specifice, reforme fiscale, reforme structurale, cheltuieli publice. Evoluția demografică rapidă, tendințele principale și efectele lor riscă să pună în discuție viabilitatea a ceea ce se numește „modelul social european”.

O posibilă soluție la rezolvarea acestor probleme rămâne tărâmul încă insuficient explorat al economiei sociale. Se va asigura astfel ca persoanele vâșnice să rămână în câmpul muncii și să-și împărtășească experiența îndelungată, să joace în continuare un rol activ în societate și să ducă o viață cât mai sănătoasă și împlinită.

Țările aflate în proces de îmbătrânire din Europa, în special în Europa de Est (țările fostului bloc comunist) au nevoie de reforme extrem de diverse, de la piețele de muncă și de capital, sănătate și educație și până la pensii. Provocarea constă în adoptarea unei atitudini proactive în

implementarea reformelor esențiale pentru amortizarea șocurilor cauzate de îmbătrânirea populației.

De aceea, prin misiunea asumată de a încuraja pe toți decidenții din spațiul politic și economic în abordarea problematicii îmbătrânirii active, Anul european al îmbătrânirii active creează, la nivel național și internațional, premisele unei abordări coerente și riguroase, conștientizând și la nivelul marelui public importanța unui capital uman tot mai consistent numericeste al cărui potențial, valorificat corespunzător, poate constitui una dintre cheile depășirii actualei crize.

În această privință, așa cum se arăta și mai înainte, pârgurile economiei sociale pot fi dintre cele mai importante. România, deși s-a aflat printre primele state din lume care a testat forme de economie socială – să amintim doar Falansterul de la Scăieni de la jumătatea secolului al XIX-lea (Dohotaru, 2011) – se numără printre statele cu un sistem încă permisiv al dezvoltării acestui tip de economie, aflat în plină reformare. De aceea, așa cum subliniază și *Raportul de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată* (MMFPS, 2010), devin necesare măsuri care “să asigure definirea clară a sectorului, asigurarea egalității de oportunități pentru toate categoriile de unități aparținând economiei sociale și pentru grupurile vulnerabile, aflate în situație de risc”.

Impactul mondial al crizei financiare ne-a arătat că realitățile economice evoluează mai rapid decât cele politice. Trebuie să acceptăm că interdependența economică din ce în ce mai pronunțată necesită totodată un răspuns mai hotărât și mai coerent la nivel politic.

Este loc pentru inițiative în toate direcțiile, cu condiția esențială de a dezvolta, pornind de la premisele existente, politici care să se concretizeze în acțiuni și activități efective. Totul depinde de viteza cu care aceste proiecte se vor pune în practică pentru că și economia socială, așa cum am încercat, de altfel, să arătăm anterior, nu se realizează înafara legității care guvernează economia de piață în general.

Ceea ce este esențial în acest moment este intensificarea ritmului de creare de întreprinderi sociale, ceea ce nu se poate realiza, în condițiile

de dezvoltare a societății românești, decât printr-o campanie de informare publică susținută și coerentă și implicarea, în sensul sprijinului, din partea puterii legislative și a autorităților publice centrale și locale.

În acest demers, rolul unor organizații și proiecte internaționale este unul major, prin transmiterea către toți partenerii implicați în structuri de economie socială a unor modele de bune practici și prin atragerea către asemenea inițiative a categoriilor de populație defavorizate, inclusiv a celor din rândul persoanelor de peste 65 de ani, sporindu-le încrederea în propria capacitate și eliberându-le de temerea că sunt pe cale de a deveni o povară care îngreunează progresul generațiilor viitoare.

Bibliografie

1. Banca Mondială. 2007. Raportul *De la Roșu la Gri „A treia tranziție” a populațiilor în curs de îmbătrânire din Europa de Est și din fosta URSS*, Washington

2. Barroso, J. M. 2005. *Răspunsul Europei la schimbările demografice*, alocuțiunea de închidere la Conferința de Populație: „Să facem față noilor schimbări demografice: o nouă solidaritate între generații”, Bruxelles.

3. Botev, N. 1999. *Older persons in countries with economies in transitions. Population Ageing: Challenges for Policies and Programmes in Developed and Developing Countries*. United Nations Population Fund and CBGS Population and Family Study Centre. New York: United Nations Population Fund.

4. Bruni, L. 2010. *L'impresa sociale, un modello per uscire della crisi*, Editura Zenit, Roma

5. Castles, FG. 2000. “Population Aging and the Public Purse: How Realis the Problem?”, lucrare prezentată la Conferința “Australasian Political Studies Association”, Canberra, Australia

6. Comisia Europeană. 2007. Comunicare a Comisiei către Parlamentul european, către Consiliu, către Comitetul Economic și Social European și către Comitetul Regiunilor – „A îmbătrâni frumos în socie-

tatea informațională” Consultat la: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0332:RO:NOT>

7. Comisia Europeană. 2009. Colocviul European *O societate pentru toate vârstele*, Documentul *O societate pentru toate vârstele – ocupare, sănătate, pensionare și solidaritate intergenerațională*.

8. Comisia Europeană. 2010. *O strategie europeană de cercetare și inovare în TIC: Orizont 2020*, Consultat la : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0083:FIN:RO:PDF>

9. Comisia Europeană. 2010. *Provocările demografice și solidaritatea între generații. Rezoluția Parlamentului European referitoare la provocările demografice și solidaritatea între generații (2010/2027(INI))* Consultat la: <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?direct=yes&lang=ro&where=EUROVOC:003324&whereihm=EUROVOC:îmbătrânirea%20populației>.

10. Comisia Europeană. 2012. *Eurobarometru: Europeanii sunt gata pentru „îmbătrânirea activă”*, Consultat la: http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_23924/Eurobarometru_60_dintr_europeni_vor_sa_lucreze_si_dupa_varsta_de_pensionare_dar_nu_doresc_si_majorarea_varstei_de_pensionare.html

11. Comisia Europeană. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2009. *Aging Report Economic and budgetary projection for the EU-27 Member States (2008-2060)*. Consultat la: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14992_en.pdf

12. Commission Staff Working Document. *Accompanying Document to The Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions. 2007. Ageing Well in The Information Society. An I2010 Initiative Action Plan on Information and Communication Technologies and Ageing*. {Com(2007) 332 Final}. Disponibil la: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0332:RO:NOT>

13. Conseil de l'Europe. Assemblée parlementaire. 2004. *Les tendances en matière de population en Europe et leur sensibilité aux mesures des pouvoirs publics*, DOC 10182. pp.11-12.

14. Dohotaru, A. 2011, Falansterul de la Scăieni și proiectul unei lumi mai armonioase, *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»* – Series HISTORICA

15. Donolo, K. 2011. *L'impresa "virtuosa". Una fenomenologia dell'impresa sociale*, Editura Anabasi, Roma

16. European Bank for Reconstruction and Development. 2006. *Transition Report 2006: Finance in Transition*, London: EBRD.

17. Eurostat. 2011. *Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies*, Issue number 72/2008. Consultat la: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-072/EN/KS-SF-08-072-EN.PDF

18. Fondul Națiunilor Unite pentru populație, Comisia Națională pentru Populație și Dezvoltare. 2006. *Carta verde a populației*

19. Ghețău, V. 2004. *Declinul demografic al României: ce perspective?*, Sociologie Românească, II

20. Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale. 2012. Comunicat de presă, lansarea „Anului European al Îmbătrânirii Active și al Solidarității între Generații”, Consultat la: www.mmuncii.ro/ro/articole/0000.../documente-2430-articol.html.

21. Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale. 2010. *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*, Disponibil la: http://www.mmuncii.ro/pub/imagenanager/images/file/Rapoarte-Studii/301210Raport%20de%20cercetare_ES.pdf

22. Piore, M. 1995. *Beyond individualism*, Harvard, Cambridge.

23. Wadsworth, Longfellow Henry. 1875. *Morituri Salutamus*, st. 24

24. World Health Organization, Heik-kinen, RL. 1998. *Growing Older. Staying Well. Ageing and Physical Activity in Everyday Life*, Geneva

25. World Health Organization. *Ageing and Life Course Programme*, contribuție la A Doua Adunare Generală a ONU asupra Îmbătrânirii, Aprilie 2002, Madrid, Spania.